

PRVA EKONOMSKA ŠKOLA
MEDULIĆEVA 33
ZAGREB

OBRAZOVANJE ODRASLIH
NASTAVNO PISMO

Nastavni predmet: **OSNOVE EKONOMIJE**

Smjer: **EKONOMIST/ICA**

Razred: **4**

Nenad Travar, dipl.oec.

Upute za rad :

- Nastavna pisma su materijal za samoučenje. U njima se nalaze svi osnovni sadržaji iz ovog nastavnog predmeta.
- Na skupnim konzultacijama se prolazi po sadržajima nastavnog pisma.
- U samostalnom radu se ti sadržaji utvrđuju i kao dokaz uspješnog samoučenja rješava se domaća zadaća. Zадaci za domaću zadaću i ponavljanje nalaze se na kraju pojedinog nastavnog pisma.
- Nakon provedenog samoučenja, a na skupnim konzultacijama razjašnjavaju se eventualne nedoumice i problemi nastali pri samoučenju.
- Po nastavnom pismu se ne piše već se domaća zadaća rješava na posebnim listovima papira. Riješena domaća zadaća donosi se na sljedeće skupne konzultacije.
- Nakon uspješno riješene zadaće, na skupnim konzultacijama, zadaje se sljedeće nastavno pismo i postupak se ponavlja.

Uz nastavna pisma postoji literatura koja je propisana za redovno školovanje i koja može pomoći prilikom učenja a to je:

LITERATURA:

- Benić, Đ.: *Osnove ekonomije*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.
- Grupa autora: *Osnove ekonomije*, udžbenik za 4. razred ekonomskih škola, Školska knjiga, Zagreb, 2018.

1. NEZAPOSLENOST

1.1. Stanovništvo i raspoloživa radna snaga gospodarstva

Rad ili radni input (ljudski potencijal) jedan je od primarnih, prirodnih inputa; nezamjenljiv je jer se bez ljudskog rada ne može niti jedno prirodno dobro pretvoriti u ekonomsko.

Radno sposobno stanovništvo (radni kontigent) broj je stanovnika države u radno sposobnoj životnoj dobi, koja se za muško stanovništvo kreće između 15. i 65. godine, a za žensko između 15. i 65. godine života.

U svakoj se državi zakonom određuje donja i gornja životna dob kojom radno sposobna osoba ulazi u skupinu ekonomski aktivnog stanovništva, što znači da može stupiti u radni odnos.

Pri razmatranju broja stanovnika u radno sposobnoj životnoj dobi važne su demografske odrednice: natalitet, mortalitet, imigracije, emigracije.

1.2. Kategorija zaposlenih i nezaposlenih stanovnika

Nezaposlenost je situacija kada radno sposobna osoba nije u mogućnosti prodati svoje radno vrijeme uz uobičajenu plaću ili kakvu drugu zaradu.

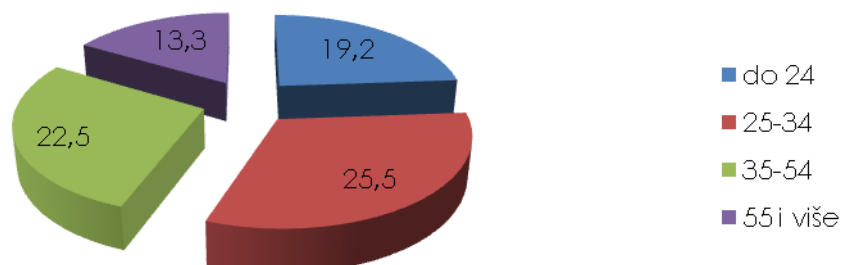
Nezaposlenost će biti kratkoročna ako se gospodarstvo nalazi u fazi ekspanzije, a u uvjetima recesije bit će dugoročnija.

Ako se koristimo apsolutnim brojevima, nismo dobili pravu predodžbu o veličini nezaposlenosti u nekom gospodarstvu. Stoga je bolji pokazatelj relativni broj – **stopa nezaposlenosti**. Način izračunavanja je: podijelimo broj nezaposlenih osoba s ukupnim brojem radno sposobnih osoba i rezultat pomnožimo sa 100.

TABLICA STOPE NEZAPOSLENOSTI U RH OD 2006. DO 2010.

godina	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
stope	16,6	14,8	13,2	14,9	17,6

Struktura nezaposlenih osoba prema dobi veljača 2011.

1.3. Vrste i uzroci nezaposlenosti

Nezaposlenost može biti:

- ✓ Frikcijska – uzrokovana je stalnim migracijama radno sposobnog stanovništva između regija i radnih mjesta.
- ✓ Strukturna – uzrokovana je nedovoljno brzom prilagodbom potrebama za pojedinim zanimanjima – neka se zanimanja traže više od drugih, ali se stanovništvo takvim promjenama ne može dovoljno brzo prilagoditi.
- ✓ Ciklička – pojavljuje se pri neravnoteži agregatne ponude i agregatne potražnje. Makrogospodarstvo je u stagnaciji, ukupna je potrošnja sve slabija pa se smanjuje i ukupni output, nezaposlenost je sve veća. Pojavljuje se u doba ozbiljnih recesija i kriza.

Uzroci nezaposlenosti:

- ✓ Promjene u gospodarskim ciklusima – nestašica inputa, sirovina, materijala, smanjenje tehnološkog razvoja i drugi poremećaji (elementarne nepogode, ratovi)
- ✓ Prestrukturiranje gospodarstva – prijelaz iz komandnoga gospodarstva u tržišno. Problem je prilagodbe školskog sustava novim zahtjevima, problem infrastrukture i razvijanje novoga pravnog sustava.
- ✓ Porast stanovništva – visok natalitet uglavnom u zemljama u razvoju.
- ✓ Migracije – svaka trajnija promjena mjesta stalnog boravka, a razlozi su najčešće gospodarski, uzrokovani ratom ili prirodnom katastrofom.
- ✓ Nedovoljna zemljopisna i profesionalna mobilnost stanovništva – građani ne žele potražiti zaposlenje u drugom mjestu ili ne žele pristati na prekvalifikaciju.

1.4. Način mjerenja nezaposlenosti

U Republici Hrvatskoj Državni zavod za statistiku objavljuje statističke podatke o kretanju nezaposlenosti dok je Hrvatski zavod za zapošljavanje zadužen za praćenje i statistiku nezaposlenosti i zapošljavanja. Statistička istraživanja dijele radno sposobno stanovništvo u tri skupine: zaposleni, nezaposleni i izvan skupine radno aktivnih.

Registriranje nezaposlenog pojedinca razlikuje se od zemlje do zemlje:

- U Hrvatskoj se nezaposlenima smatraju svi koju su prijavljeni Zavodu za zapošljavanje kao nezaposleni
- U SAD-u stopa nezaposlenosti utvrđuje se anketom, pa se nezaposlenom osobom smatraju sve osobe starije od 16 godina koje bi u vrijeme ankete željele raditi
- U drugim se zemljama nezaposlenima često smatraju samo oni koji primaju naknadu za nezaposlenost

1.5. Nezaposlenost i gospodarski napredak

Danas mnoge moderne države, gospodarski uspješne imaju problem s nezaposlenošću koju uzrokuje informatička revolucija i njihove se stope nezaposlenosti kreću od 5-15%.

Nezaposlenost je vezana za razinu ukupnog outputa u odnosu na potencijale, što znači da će biti viša kada je razina ukupnog outputa puno niža od potencijalne i obratno.

U doba ostvarivanja visoke razine outputa javlja se nezaposlenost i dolazi do inflacije. Razlog je taj što se tržište zasitilo i pojavljuje se višak proizvoda/usluga. Kako bi smanjile troškove, tvrtke ukidaju pojedina radna mjesta, skraćuju radno vrijeme, zaposlenici su na čekanju i na kraju slijedi otpuštanje. Cijene postojećih proizvoda morat će se povećati jer treba pokrivati sve troškove poslovanja i to će izazvati inflaciju.

Arhtur Okun, američki ekonomist proučavao je odnose između nezaposlenosti, BDP-a i inflacije (**Okunov zakon**). Odnos između stope inflacije i stope nezaposlenosti u kojem je moguće postići smanjenje inflacije samo po cijenu povećanja nezaposlenosti ili obratno naziva se **trade-off inflacija-nezaposlenost**. Smatra se da stopa nezaposlenosti mora biti 2% iznad prirodne stope tijekom godine, da bi se inflacija mogla smanjiti za 1%, a za to bi se žrtvovalo 4% mogućeg bruto nacionalnog proizvoda.

1.6. Hrvatski zavod za zapošljavanje i programi poticanja zapošljavanja

Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) postoji još od 1907. Godine, kada je u Zagrebu otvoren Gradski posredovni zavod i končište. Danas je on javna ustanova u vlasništvu Republike Hrvatske. Može se reći da je to burza rada, a uz ovu ustanovu trenutno postoji 19 privatnih agencija koje posreduju pri zapošljavanju.

Temeljni ciljevi Zavoda za zapošljavanje su:

- ✓ Posredovanje pri ponudi i potražnji radno sposobnih osoba
- ✓ Profesionalno usmjeravanje
- ✓ Pronalaženje i usavršavanje metoda i modela poboljšanja zaposlenosti
- ✓ Osiguranje ostvarenja i provedbe svih programa zapošljavanja

Vladin program poticaja zapošljavanja koji se primjenjuje od 2002. Godine obuhvaća sljedećih šest programa:

- S faksa na posao
- Iz učionice u radionicu
- Učenjem do posla za sve
- Iskustvom do profita
- Šanse i za nas
- Posao za branitelje

1.7. Ekonomske i socijalne posljedice nezaposlenosti

Društveni troškovi visoke nezaposlenosti koji se odražavaju kao izgubljeni dohodak i besposlica, neprekidno su prisutni u tržišnim gospodarstvima. Troškovi nezaposlenosti su visoki za pojedinca i za društvo. Mogu se izdvojiti dva osnovna:

- Prvi trošak je izgubljena proizvodnja i dohodak koji bi se ostvario da nije bilo nezaposlenosti
- Drugi trošak je trajna šteta vezana uz nezaposlenu osobu kojoj je onemogućen razvoj karijere i povećanje vrijednosti ljudskog kapitala

Socijalne su komponente nezaposlenosti također vrlo važne i ne smiju se zanemariti. Nezaposlenost pridonosi osjećaju izoliranosti i odvojenosti nezaposlene osobe od zajednice, što može rezultirati pojačanim osjećajem ranjivosti.

1.8. Problem nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj

Nezaposlenost u Hrvatskoj dugogodišnja je kronična negativna pojava. Visoka stopa nezaposlenosti karakteristična je pojava za sve nerazvijene i srednje razvijene zemlje. Komparativno promatranje nezaposlenosti u Hrvatskoj i kod najrazvijenijih zemalja svijeta, u SAD, u Njemačkoj i u Japanu, pokazuje da je stopa nezaposlenih u Hrvatskoj za više od dva puta veća od one u Njemačkoj, za više od šest puta veća nego u SAD i oko 4 do 5 puta veća od stope nezaposlenosti u Japanu.

Za hrvatsko je stanje gospodarstva jednostavno čudno da tako mali broj radnih ruku u gospodarstvu može izdvojiti proporcionalno velike iznose za financiranje javnoga sektora. Osim velike stope nezaposlenog stanovništva, izdataka za socijalne namjene, izdataka za ogroman broj umirovljenika, raspodjela je bruto domaćeg proizvoda usmjerena prema potrebi

života na punjenje državnoga proračuna i javnih fondova, čime je gospodarstvo dovedeno do najniže razine osiromašenja.

Prosječan broj nezaposlenih u Hrvatskoj raste umjereno ali kontinuirano od 1952. godine, kada je bilo 13 576 nezaposlenih, do otprilike 1989. godine u kojoj je zabilježeno prosječno 139 878 nezaposlenih. Tada dolazi do naglog povećanja broja nezaposlenih koje traje do 1991. godine kada ima prosječno 253 670 nezaposlenih. Između 1991. i 1995. godine nastupa razdoblje u kojemu dolazi do pada nezaposlenosti (prosječno 240 601 nezaposlenih u 1995. godini). Međutim, nakon toga ponovno dolazi do naglog rasta. Tako je krajem 2001. godine broj nezaposlenih prema administrativnim izvorima dosegao 395 141 osoba.

1.9. Inflacija

Inflacija kao pojam prvi put je upotrijebljen u Americi, u doba građanskog rata, a u svezi s poplavom papirnatih greenbacksa kojim su se prepunili kanali novčanog optjecaja.

Riječ inflacija dolazi do latinske riječi inflatio, što znači nadutost, napuhivanje, dakle, bolest.

Inflacija je naziv za gospodarsku pojavu kada raste opća razina cijena a istovremeno pada vrijednost novca. Postotno iskazivanje povećanja ukupne razine cijena u određenom razdoblju označuje se stopom inflacije.

Stopa inflacije je postotno povećanje opće razine cijena za određeno razdoblje. Sa stajališta novca, ta se pojava očituje u padu kupovne snage novca. Da bi se mogla kupiti ista količina robe, treba više jedinica novca.

TABLICA STOPE INFLACIJE U RH OD 2006. DO 2010.

godina	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
stope	3,2	2,9	6,1	2,4	1,1

1.10. Vrste inflacije

Inflacije se mogu razlikovati prema uzrocima nastajanja, intenzitetu djelovanja, duljini trajanja, zemljopisnom podrijetlu i slično.

Prema tipovima razlikujemo novčanu, kreditnu, inflaciju kupovne snage, budžetska inflacija, inflacija cijena.

Prema stupnju godišnjeg obezvredjivanja novca govori se o:

- ✓ Puzajućoj inflaciji – iskazuje se jednobrojčanim stopama porasta inflacije
- ✓ Galopirajućoj inflaciji – raste po trobrojčanim stopama
- ✓ Hiperinflaciji – iskazuje se u četverbrojčanim stopama

Od kronične i visoke inflacije pučanstvo se brani kupnjom robe trajnije vrijednosti ili se domaći novac zamjenjuje za novac drugih država.

1.11. Inflacija prema uzrocima pojave

Prema početnom uzroku nastanka, inflaciju je moguće promatrati kao inflaciju potražnje i inflaciju ponude (troškova).

Inflacija potražnje – nastaje kad je gospodarstvo u stanju pune zaposlenosti pa povećanje efektivne potražnje ne može utjecati na povećanje ukupne proizvodnje i zaposlenosti nego uzrokuje opći rat cijena

Inflacija ponude – nastaje u uvjetima nepotpune zaposlenosti smanjivanjem ukupne ponude proizvođača. Na smanjivanje ponude može utjecati porast troškova pa se inflacija troškova uglavnom promatra kao inflacija cijena koja je uvjetovana povećanjem plaća iznad razine povećanja proizvodnosti rada

Strukturna inflacija – polazi od nedovoljne sektorske usklađenosti ponude s potražnjom, odnosno zaostajanje čitavih grana za potrebama gospodarstva, što povećava njihove cijene čak i u odsutnosti viška globalne potražnje

1.12. Antiinflacijske i stabilizacijske mjere

Antiinflacijska politika skup je mjera koje poduzima vlada jedne države u sklopu opće ekonomske politike radi suzbijanja inflacije.

Za suzbijanje inflacije primjenjuje se:

- Restriktivna monetarna politika putem ograničavanja stope rasta monetarnih agregata, kamata, deviznog tečaja
- Restriktivna fiskalna politika putem porezne politike, carina i ostalih davanja

Antiinflacijska politika najčešće se rabi kao sinonim za stabilizacijsku politiku. Ona je najvažniji i najsloženiji dio stabilizacijske politike jedne vlade, jer je nemoguće trajno održati punu zaposlenost, stabilne cijene i slobodna tržišta.

Cilj svake stabilizacijske ekonomske politike jest postići opću gospodarsku ravnotežu koja se očituje ostvarenjem pune zaposlenosti bez inflacije.

1.13. Stagflacija i indeks neugodnosti/discomfort indeks

Stagflacija je neuravnoteženo stanje funkcioniranja nekoga gospodarstva. Stagflacija je razdoblje sporoga ekonomskog rasta i velike inflacije. Stagflacija je razdoblje istodobne prisutnosti recesije i inflacije.

Indikator koji se najčešće rabi za mjerenje stagflacije jest tzv. indeks neugodnosti (discomfort indeks). Indeks neugodnosti se definira kao zbroj stope opće nezaposlenosti (neugodnost nezaposlenosti) i stope inflacije (neugodnost inflacije).

Prema indeksu neugodnosti stagflacija postoji samo onda kad je taj indeks visok i kad su obje njegove komponente visoke.

2. GOSPODARSKI RAST I RAZVOJ

2.1. Definicija gospodarskog rasta i gospodarskog razvoja

Gospodarski rast je za svaku državu osnovni ekonomski cilj. On izražava kvantitativnu stranu gospodarskog razvoja, tj. porast ukupnog proizvoda. Brzi gospodarski rast koji postižu industrijski razvijene zemlje omogućuje im viši životni standard.

Gospodarski razvoj je stalni proces kojem je cilj povećanje stupnja zadovoljenja ljudskih potreba.

Gospodarski rast označuje samo kvantitativne promjene u gospodarskom sustavu, a gospodarski razvoj obuhvaća i strukturne promjene. Gospodarski razvoj stvara gospodarske i društvene promjene.

2.2. Činitelji ekonomskog rasta

Četiri su glavna činitelja o kojima ovisi gospodarski rast:

- ✓ Stanovništvo – bitno utječe svojim brojem i porastom na gospodarski rast. Postavlja se pitanje optimalnog broja stanovnika, no to je teško odrediti jer je bitna i njegova „kvaliteta“.
- ✓ Prirodna bogatstva – zemlja, minerali, goriva, kvaliteta okoliša,
- ✓ Formiranje kapitala – bitan je zbog brzine akumulacije, ali i vrstama investicija. Akumuliranje kapitala znači da se odričemo potrošnje u sadašnjosti da bismo što više ostavili na stranu (akumulirali)
- ✓ Tehnologija - donosi promjene u proizvodnim procesima. Promatrajući uporabu tehnologije u nekoj zemlji, može se govoriti o njezinu ekstenzivnom (uporaba ljudskog potencijala) ili intenzivnom (porast tehničke opremljenosti) gospodarskom rastu

2.3. Osnovni modeli gospodarskog rasta

U gospodarstvima se gotovo nikad ne ostvaruje podjednak utjecaj svih čimbenika proizvodnje. Zbog prednosti koje se daju pojedinom čimbeniku, govorimo o različitim modelima gospodarskog rasta. Modelima se nastoji objasniti na koji način čimbenik kojemu je dana prednost, povećava gospodarski rast.

- Harrod-Domarov model – kapital je presudni element gospodarskog rasta
- Solowov model – prednost ima rad
- Hickosov model – važne su investicije

Razvijene zemlje svojim primjerom pokazuju da uz čimbenike proizvodnje golem utjecaj ima i tehnološki napredak. On se očituje u onom dijelu rasta koji je rezultat povećanja učinkovitosti rada i kapitala kao čimbenika proizvodnje.

2.4. Prepreke gospodarskog rasta i načini njihovog prevladavanja

Mnogo je razloga za nepovoljnu društvenu i ekonomsku situaciju nerazvijenog svijeta. To su: povijesne činjenice, izoliranost od tehničkog napretka, tradicionalizam u ekonomskom i političkom životu, zaostalost i neškolovanost, malobrojno radništvo, utjecaj kulture i religije.

Često je zemlje zadužuju u inozemstvu kako bi poboljšale svoju tehnologiju ili kako bi pokrenule neku proizvodnju pa zaradu moraju trošiti samo na vraćanje dugova.

Uzroci siromaštva i nerazvijenosti su:

- Rast broja stanovništva
- Niska stopa štednje
- Inozemni dugovi
- Zamka nerazvijenosti – začarani krug siromaštva

Nedostaci razvijenosti nastoje se prevladati sljedećim politikama:

- Kontrola broja stanovnika – programi kontrole broja stanovnika imaju dva ključna elementa: dostupnost metoda za planiranje obitelji i poticanje obitelji na manji broj djece
- Uklanjanje trgovinskih ograničenja – razvijene zemlje stalno traže zaštitu od uvoza proizvoda, proizvedenih uz „jeftinu radnu snagu“ u nerazvijenim zemljama uvodeći carine i kvote uvoza
- Inozemna pomoć – korištenjem inozemne pomoći omogućit će zemlji da raste mnogo brže nego bi to mogla oslanjajući se samo na izvore domaće štednje

Programi izlaska iz začaranog kruga su:

- ✓ Unaprijediti školski sustav
- ✓ Smanjiti nepismenost
- ✓ Poboljšati zdravlje i prehranu
- ✓ Usmjeriti se na razvijanje sposobnosti ljudi
- ✓ Čuvati se odljeva mozgova

2.5. Odnos razvijenih zemalja i zemalja u razvoju

Ekonomski rast neizbježno počiva na četiri kotača: radu, prirodnim bogatstvima, kapitalu i tehnologiji.

Razvijene zemlje pokušavaju pronaći mogućnosti pomoći nerazvijenima. Stvarju se razni programi ili posebno kreirani krediti kojima bi te zemlje mogle pokrenuti gospodarsku aktivnost.

Problemi nerazvijenosti posebno su uočeni 1950-ih godina, produbljuju se šezdesetih, a osobito sedamdesetih. Razvijene su zemlje nametnule svoj tempo gospodarskog razvoja ostalom dijelu svijeta.

Zemlje s niskim i srednje niskim prihodima ne mogu svojim građanima pružiti dovoljno prilika za školovanje, usavršavanje, ne mogu nabavljati noviju tehnologiju ili pratiti znanstvena dostignuća. Te su zemlje prisiljene prihvaćati slabije plaćene poslove.

3. MEĐUNARODNA EKONOMIJA

3.1. Otvorenost gospodarstva kao preduvjet rasta i razvoja

Uključenost gospodarstva u međunarodne tokove roba i kapitala naziva se otvorenost gospodarstva. Pojam - otvorenost - često se koristi kao sinonim za razinu liberalnosti vanjskotrgovinske razmjene zemlje, iako je on znatno širi od toga.

- Međunarodno kretanje dobara i usluga - Otvorenost tržišta roba i usluga predstavlja postojanje razmjena dobara i usluga koje proizvodi domaće gospodarstvo s dobrima i uslugama koja se proizvode u inozemstvu, drugim riječima postojanje izvoza i uvoza. Koji je stupanj otvorenosti ili zatvorenosti nekog tržišta dobara ovisi o tome koliko su ekonomski subjekti slobodni u mogućnosti da se uključe u izvoz domaćih ili uvoz i prodaju stranih dobara i usluga.
- Međunarodno kretanje financijskog kapitala - Otvorenost tržišta kapitala, odnosno financijskih tržišta neke zemlje predstavlja postojanje razmjena, odnosno kupovine domaće financijske imovine od strane stranih ekonomskih subjekata i/ili kupovine strane financijske imovine od strane domaćih ekonomskih subjekata. Koliki je stupanj otvorenosti ili zatvorenosti financijskog tržišta neke zemlje ovisi o tome kojim ekonomskim subjektima je dozvoljena trgovina financijskom imovinom, koliki su iznosi trgovine dozvoljeni, te kojim sve vrstama imovine se može trgovati.
- Međunarodno kretanje osoba kao radnog resursa - Otvorenost tržišta rada može isto tako imati prednosti i nedostatke. Naime, pokretljivost radne snage omogućit će bržu prilagodbu ponude rada promjenama u potražnji za radom te samim tim smanjiti oscilacije u agregatnoj ponudi te BDP i inflaciji. S druge strane otvaranjem tržišta rada gospodarstvo postaje osjetljivo na moguće iznenadne odljeve radne snage u

inozemstvo (iako je vjerojatnost i ozbiljnost ovog problema mala) što bi imalo za posljedicu i kratkoročno smanjenje agregatne ponude a onda i BDP.

3.2. Kronologija pojašnjenja važnosti vanjske trgovine

- **Apsolutne prednosti (Smith)** - Apsolutne prednosti neke zemlje mogu biti *prirodne* (klima, tlo, prirodna bogatstva i sl.) i *stečene* (znanje, vještina i dr.). Ako zemlja A ima apsolutnu prednost u proizvodnji jednog proizvoda, ona će se specijalizirati u proizvodnji tog proizvoda i dio te proizvodnje razmjenjivati za proizvod zemlje B u kojem zemlja B apsolutnu prednost. Na taj način će ukupna proizvodnja i potrošnja biti veća i u zemlji A i u zemlji B.
- **Komparativne prednosti (Ricardo)** - Po toj teoriji međunarodna razmjena se vrši na taj način što svaka zemlja proizvodi za svjetsko tržište onu robu za koju ima relativne prednosti, odnosno onu robu koju među mnogim mogućim robama proizvodi najekonomičnije.
- **Konkurentske prednosti (Porter)** - ulazom novih konkurenata smanjuje se cijena, a time i profit. Zbog toga je potrebno, postojećim "igračima", koristeći zalihe profita, stvoriti barijere ulasku drugih.

3.3. Struktura bilance međunarodnih plaćanja

Bilanca međunarodnih plaćanja (platna bilanca) je izvještaj koji prikazuje sve transakcije neke države s ostalim svijetom u nekom vremenskom periodu. Izvještaj uključuje kupnju i prodaju roba i usluga, vladine transakcije i kretanja kapitala. Bilanca se sastoji od:

- Tekućeg računa – evidentira se uvoz i izvoz rob (trgovinska bilanca) i usluga kao i neto dohodak od investicija
- Računa kapitala – iskazuje tokove financijskih sredstava što ih čine vlada i privatne osobe s inozemstvom
- Statističke pogreške i neslaganja – obuhvaćaju transakcije koje nisu statistički evidentirane
- Službenih transakcija – poravnavaju platnu bilancu ako se pojavi deficit ili suficit u razmjeni, obično se provode kupnjom ili prodajom vrijednosnica

Izravna inozemna ulaganja u RH po godinama (2005.-2010.), mil. EUR

godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Inozemna izravna ulaganja	1.467,9	2.768,3	3.679,0	4.218,4	2.095,6	439,9

3.4. Vanjskotrgovinska politika tečaja

Pravilan odabir tečajnog režima nužan je preduvjet za ostvarenje dugoročnih ciljeva gospodarstva i njegov stabilan razvoj.

-Tijekom procesa odabira tečajnog režima postoji niz vanjskih i unutarnjih faktora različitog stupnja važnosti koje treba uvažiti pri izboru određene tečajne opcije

-Ne postoji tečajna politika koja bi bila dobar izbor za sve zemlje niti politika koja bi odgovarala jednoj zemlji u svim fazama njezinog gospodarskog razvoja

-Neadekvatna politika tečaja usporit će ostvarenje postavljenih ciljeva gospodarstva

Prosječni devizni tečaj (2003.-2009.)

godina	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
€	7,56	7,49	7,40	7,32	7,33	7,22	7,33	7,29
\$	6,70	6,03	5,95	5,83	5,36	4,93	5,28	5,50

3.5. Konvertibilnost nacionalnih valuta

Konvertibilnost (engl. convertibility, njem. Konvertierbarkeit) je pojam za slobodni platni promet, slobodnu razmjenu nacionalnog novca u zlato ili u slobodne strane valute. Konvertibilnost nacionalne valute san je svakog društva jer iza konvertibilne valute uvijek stoji razvijeno gospodarstvo. Ona se postiže modernizacijom gospodarstva i njegovim optimalnim strukturiranjem te korištenjem dinamičkih usporednih prednosti radi optimalnog uklapanja u svjetsku podjelu rada. Temelj konvertibilnosti nacionalne valute uglavnom je u visokoj proizvodnosti rada. Razlikuje se potpuna ili ograničena konvertibilnost, odnosno unutrašnja ili vanjska. Pojam konvertibilnosti je sinonim za slobodnu valutu.

3.6. Slobodna trgovina i suvremeni protekcionizam

Trgovina robom koja nije podvrgnuta uvoznoj carini. Od Drugoga svjetskog rata bilo je različitih pokušaja smanjen ja opće razine carina u svijetu radi opće dobrobiti svih država, a ponekad posebno radi dobrobiti zemalja u razvoju, na načelu "trgovina, ne pomoć". Ponekad postoje područja slobodne trgovine, bilo da su utemeljena od regionalnih udruženja slobodne trgovine ili ne.

Pojam protekcionizam prihvaćen je iz lat.jezika od riječi protepere, koja znači zakloniti, zaštititi. Protekcionističko mišljenje javlja se u vrijeme merkantilizma, a označava skup državnih propisa, ponašanje kojima se štiti domaće gospodarstvo od inozemne konkurencije.

Bez obzira na stavove zastupnika protekcionizma ranijeg vremena, postoje i suvremeni načini protekcionizma, koji iznose dokaze o ispravnosti svojih teorija.

Njihovi stavovi se odnose na zaštitu domaćih proizvođača, ali veću cijenu opet plaća domaći kupac.

3.7. GATT I WTO

Općem sporazumu o carinama i trgovini (GATT) u Ženevi. GATT-om je pokrenuta postupna trgovinska liberalizaciju i uklanjanje protekcionističkih mjera u trgovini robom koje su predstavljale ostavštinu iz 30-ih godina 20. stoljeća.

Svjetska trgovinska organizacija (kratica **WTO** od engl. *World Trade Organization*) je međunarodna organizacija koja predstavlja institucionalni i pravni okvir multilateralnog trgovinskog sustava u područjima carina i trgovine robama, uslugama i intelektualnom vlasništvu. Osnovana je i službeno je otpočela s radom 1. siječnja 1995. godine.

3.8. GATS I TRIPS

Deklaracijom iz Marakeša od 15. travnja 1994. godine utemeljena je WTO kao međunarodna organizacija koja je u svoju strukturu ugradila dotadašnji Opći sporazum o carinama i trgovini, ali je svoju nadležnost proširila na dva druga nova područja – trgovinu uslugama (GATS) i intelektualno vlasništvo (TRIPS).

3.9. Nova runda trgovinskih pregovora (Doha runda)

IV Ministarskom konferencijom 2001. g. u Dohi, Katar, pokrenuta je nova runda multilateralnih trgovinskih pregovora, tzv. *Doha runda*, čime će nadležnost WTO biti dodatno proširena tzv. Singapurskim područjima ulaganja i zaštite okoliša.

3.10. UN, OPEC

Ujedinjeni narodi ili skraćeno **UN**, je međunarodna organizacija za održavanje mira i sigurnosti u svijetu, razvijanje dobrosusjedskih odnosa, ekonomsku suradnju, širenje tolerancije i promicanje poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda čovjeka.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata osnovno pitanje budućeg razvoja svijeta bilo je kako očuvati svjetski mir i sigurnost, poboljšati međunarodnu suradnju i prijateljske odnose među narodima.

Organizacija zemalja izvoznica nafte (engleski: *Organization of the Petroleum Exporting Countries* (OPEC)) je međunarodna organizacija koju tvore Alžir, Indonezija, Irak, Iran, Kuvajt, Libija, Nigerija, Katar, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati i Venezuela.

Od godine 1965. sjedište joj se nalazi u Beču.

Glavni cilj Organizacije prema njenom Statutu jest koordinacija i ujednačenje naftne politike zemalja članica i ustanovljavanje najboljih načina da se očuvaju njihovi interesi, pojedinačni i kolektivni

3.11. EU, CEFTA, NAFTA

Europska unija je regionalna organizacija europskih država kroz koju članice ostvaruju zajedničke ciljeve kao što su uravnotežen gospodarski i društveni razvoj, visoka razina zaposlenosti te zaštita prava i interesa građana.

Današnja Europska unija rezultat je polustoljetne evolucije koja je počela u okvirima Europskih zajednica pedesetih godina 20. stoljeća

CEFTA (eng: *Central European Free Trade Agreement*) je ekonomska organizacija. Puni naziv na hrvatskom jest *Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini*.

Članice su joj Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Srbija i UNMIK/Kosovo. Prije ulaska u Europsku uniju, članice su bile i Češka, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija. Ugovor o osnivanju CEFTA-e potpisale su 21. prosinca 1992. Poljska, Mađarska i Čehoslovačka u Krakovu u Poljskoj. Slovenija se pridružila u siječnju 1996., Rumunjska u srpnju 1997., Bugarska u siječnju 1999., Hrvatska 6. prosinca 2002. i Makedonija 2006.

Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini NAFTA ili je ugovor potpisan od strane vlade Kanade, Meksika i Sjedinjenih Država, stvarajući trilateralni trgovinski blok u Sjevernoj Americi. Sporazum je stupio na snagu 1. siječnja 1994.

3.12. Globalizacija - prednosti i nedostaci

Svijet novog tisućljeća oblikuju globalizacija, liberalizacija i tehnološki razvoj.

Pojam globalizacija počeo se intenzivnije koristiti tek u novije vrijeme, a različiti ga autori različito definiraju.

Globalizacija dovodi do stvaranja trgovačkih blokova, globalnih tvrtki i globalne ekonomije. Svijet na taj način postaje jedinstveni sustav, a svjetsko tržište dostupno svima.

Pozitivno u svemu tome jest, da preuzimajući znanja i tehnologije razvijenih zemalja i prilagođujući ih lokalnim prilikama, zemlje u razvoju mogu napredovati često znatno brže nego što je to mogla Engleska ili općenito Zapadna Europa u 18. ili 19. st.

Zahvaljujući globalizaciji odnosi među ljudima i zemljama postaju sve intenzivniji, a ljudi počinju globalno razmišljati i svijet u cjelini drugačije shvaćati.

Globalizacija ima i određene zahtjeve – stalno ulaganje u znanje, tehnologije, istraživanje i razvoj. Tko jednom počne zaostajati u procesu globalizacije ili se na vrijeme ne uključuje u suvremene procese, bitno zaostaje. Današnji se svijet sve više "otvara" i "smanjuje" i otuda je stvorena već dobro poznata uzrečica o svijetu kao "globalnom selu".

PITANJA ZA PONAVLJANJE:

1. Što čini radno sposobno stanovništvo?
2. Što je nezaposlenost?
3. Kako izračunavamo stopu nezaposlenosti?
4. Kakva može biti zaposlenost?
5. Koji su uzroci nezaposlenosti?
6. Koja je uloga Hrvatskog zavoda za zapošljavanje?
7. Koji su problemi nezaposlenosti u Hrvatskoj?
8. Što je inflacija?
9. Koje vrste inflacija razlikujemo?
10. Što je gospodarski rast?
11. Što je gospodarski razvoj?
12. Koji su činitelji ekonomskog rasta?
13. Navedi i objasni modele gospodarskog rasta?
14. Koji su razlozi siromaštva?
15. Koji su uzroci siromaštva?
16. Kako prevladati nerazvijenost?
17. Koji su programi izlaska iz začaranog kruga?
18. Kakav je odnos razvijenih i nerazvijenih zemalja?
19. Što znači otvorenost gospodarstva?
20. Objasni kronologiju važnosti vanjske trgovine?
21. Objasni vanjskotrgovinsku politiku tečaja?
22. Što je konvertibilnost?
23. Što znači protekcionizam?
24. Što je GAT?
25. Što je WTO?
26. Što je UN?
27. Što je OPEC?
28. Koje su zemlje članice CEFTE i zašto?
29. Koje su prednosti, a koji nedostaci globalizacije?